

Suomen kielen ja sen sukukielten kielenainesten sodanjälkeisestä tallennustyöstä Suomessa¹

1930-luvulla suomen kielen ainesten keruu keskittyi sanastamiseen: enimmäkseen tuolta vuosikymmeneltä ovat peräisin ne 23 laajaa paikallismurteiden sanastoa, jotka muodostavat valmisteilla olevan kansankielen sanakirjan rungon. Samoina vuosina myös vapaaehtoisten avustajien toiminta oli tehokasta. Kaksikolme kertaa vuodessa ilmestyneen kyselylehden Sanastajan säännöllisiä vastaajia oli parhaimmillaan n. 1 000 kansalaista eri puolilta Suomea. Muu suomalaisen kieliaineksen keruu oli 1930-luvulla vaatimattomampaa: morfologista ainesta kertyi paitsi esimerkkivirkeisiin ainoastaan sikäli, kuin sanojen muistiinpanija merkitsi lippuun taivutusmuotoja; yhtenäisiä kielennäytteitä levytettiin 25 paikallismurteesta n. tunti kustakin; paikannimistön keruuseen liikenä vain niukasti varoja.

Muiden suomalais-ugrilaisen kielten tallennusta häiritsi 1930-luvulla ensiksikin se, että voimat keskitettiin ennen ensimmäistä maailmansotaa kertyneen materiaalin julkaisukuntoon saamiseen, ja toiseksi se, että tutkijain pääsy Neuvostoliittoon osoittautui 1930-luvulla varsin vaikeaksi. Uuttakin ainesta toki kertyi, pääasiassa itämerensuomalaisista kielistä (runsaimmin karjalan sanastoa) ja lapin kielen alalta.

Toisen maailmansodan vuosina keräytyö tietenkin oli perin vaikeaa, mutta ei sentään tyrehtynyt aivan kokonaan. Luonnollisesti vain harvalla kielentutkijalla oli ollenkaan tilaisuus tehdä varsinaista työtään. Karjalassa kerättiin noina vuosina Karjalan nimistöä ja jonkin verran äänneopillista ja leksikaalista ainesta karjalan, lyydin ja vepsän kielistä (mm. Aulis Ojajärvi, Aimo Turunen, Reino Peltola), ja tilaisuuden tullen käytettiin hyväksi suomalais-ugrilaisiin kansoihin kuuluvia sotavankkeja: karjalaisia (Aarni Penttilä), mordvalaisia (Erkki Itkonen), tšeremissejä (Erkki Itkonen) ja votjakkeja (T. E. Uotila). Myös Inkerin murteita sanastettiin inkeriläisten Suomeen siirron jälkeen (eniten Simo Hämäläinen, R. E. Nirvi ja Lyyli Rapola).

Toisen maailmansodan jälkeisenä taloudellisesti ankeana aikana valtion varoja saatiin niukasti, vain kaikkein välttämättömiin tieteellisiin töihin. Mutta 1950-luvulla tilanne alkoi valjeta, ja kuluneen vuosikymmenen lopulla ja tämän vuosikymmenen alussa on kieliaineksen keruu eräillä lohkoilla ollut varsin tehokasta.

Suomen kielen tallennustyöstä mainitsen ensinnä sanaston keruun. Työ on sodan jälkeen rajoittunut pääasiassa kolmeen keruumuotoon: 1) Sanakirjasäätiön vapaaehtoiset kirjeenvaihtajat, joiden luku on taas — tehokkaan

¹ Toisessa kansainvälisessä fennougristikongressissa 23. 8. 1965 pidetty esitelmä hieman täydennettynä.

propagandan ansiosta — saatu nousemaan n. 800—900 aktiiviseen vastaajaan, ovat vastanneet Sanastajassa olleisiin kysymyksiin. Näin on kertynyt viime vuosina yli 100 000 sanalippua vuosittain. 2) On järjestetty keruukilpailuja, joista erityisesti on mainittava Terho Itkosen v. 1960 organisoima »Sananuotta»-kilpailu; siihen osallistuneet 2 120 kansalaista lähettivät yhteensä lähes 1/2 miljoonaa sanatietoa. Toinen hyvin onnistunut kilpa pantiin toimeen Kansankielen viikolla 1964. Tällöin kysyttiin sekä sanastoa että eräitä muoto-opin seikkoja. Kilpailuun osallistujia oli 1 138 ja vastauksina tuli 144 703 sanalippua. 3) Suomen kielen opiskelijat ovat edelleen velvolliset cum laude -arvosanaa varten keräämään määrätystä murteesta ja määrätystä aihepiiristä pienehkön murreosanaston, tavallisesti 200—300 sanalippua, jotka Helsingin yliopisto on luovuttanut Sanakirjasäätiön kokoelmiin, Turun yliopisto ja Jyväskylän kasvatustieteellinen korkeakoulu omiin suomen kielen laitoksiinsa. Esim. viime vuonna (1964) Helsingin yliopiston suomen kielen opiskelijain harjoitustöinä kertyneitä sanalippuja oli yhteensä 14 604 kpl.

Tehokkain keruumuoto on viime vuosina ollut niin meillä kuin muuallakin v a p a a n p u h e e n t a l l e n t a m i n e n nauhurin avulla. Näin saaduista tallenteista litteroitu eli kirjainasuun saatettu teksti on tietenkin paljon luotettavampaa kuin sanelun mukaan käsin kirjoitettu näyte. Nauhoiteaineisto on puhekielen lauseja tyyliopin tutkimukselle aivan korvaamatonta. Mutta nauhoitteiden anti ei rajoitu tähän. Nauhoista on poimittavissa valtavat määrät sanastoa ja muoto-opin piirteitä luonnollisissa käyttöyhteyksissä. Nauhoitteiden avulla on entistä suuremmat mahdollisuudet kokeellis-foneettisesti tutkia puheen painotusta, intonaatiota, puhe-rytmiä, äänneiden kestoa ja laatua ynnä muita seikkoja. Ja vasta laajan ja edustavan nauhoiteaineiston avulla käy mahdolliseksi mitä moninaisimpien kieleniilmiöiden tilastollinen analyysi.

Organisoituun nauhoitustyöhön päästiin Suomessa melko myöhään. Vasta vuonna 1959 perustettiin Helsingin yliopiston suomen kielen laitoksen yhteydessä toimiva Suomen kielen nauhoitearkisto, ja suunnilleen samoihin aikoihin ryhtyi järjestelmällisiin äänityksiin myös Turun yliopiston suomen kielen laitos. Pääpaino molemmilla tahoilla on ollut nopeasti häviävien kansanmurteidemme monipuolisissa inventoinnissa; turkulaisen arkiston erikoisalana ovat olleet nimenomaan Lounais-Suomen murteet.

Nauhoittajina ovat Suomen kielen nauhoitearkistossa olleet arkiston kolme assistenttia, arkiston toimesta järjestetyillä murteentutkimuskursseilla koulutetut stipendiaatit ja arkiston hoitokunnan jäsenet sekä eräät muut Helsingin yliopiston piirissä työskentelevät tutkijat. Stipendiaateiksi on valittu enimmäkseen suomen kielen kandidaatteja ja maistereita, jotka tavallisesti kuukauden ajan ovat nauhoittaneet tuntemaansa paikallismurretta. Kuukauden nauhoitusurakkana on pidetty 30 tuntia ääninauhaa. Keruistaan stipendiaatti kirjoittaa yksityiskohtaisen kertomuksen ja tekee asianmukaisella tavalla nauhoistaan kartuntakortit.

Työ on viime vuosina ripeästi edistynyt etenkin valtiolta (osaksi myös kunnilta ja eri seuroilta) saadun taloudellisen avun turvin. Nauhoitustyön vaatimat menot-

han ovat suhteellisen suuret, koska materiaalia — nauhoja — pitää olla puuttumatta ja jokainen nauhoittaja tarvitsee ainakin yhden nauhurin. Tällä hetkellä Suomen kielen nauhoitearkistossa on 26 sähkökäyttöistä ja 6 paristokäyttöistä eli yhteensä 32 nauhuriä.

Vuoden 1964 lopussa oli Suomen kielen nauhoitearkistossa äänitteitä kaikkiaan 391 pitäjstä eri puolilta suomen kielen aluetta yhteensä 6 275 t ja Turun yliopiston suomen kielen laitoksen äänitearkistossa 114 pitäjstä 617 t eli yhteensä 6 892 t. Jos tämän kesän työt, joita ei ole vielä kokonaan ehditty arkistoida, lasketaan mukaan, suomen murteiden äänitteiden yhteismäärä näissä arkistoissa nousee n. 8 000 tuntiin. Tänä kesänä on suomen murteita nauhoitettu paitsi Suomessa myös Pohjois-Ruotsin suomalaisseuduilla, missä työskenteli kaksi kaksihenkiä nauhoitusryhmää (toisessa Pentti Soutkari ja Jaakko Yli-Paavola, toisessa Matti Pääkkönen ja Jorma Rekunen) yhteensä runsaan kuukauden ajan, ja Amerikan Yhdysvalloissa ja Kanadassa, jossa apulaiseni Lauri Karttusen kanssa nauhoitin ensimmäisen, toisen ja kolmannen polven amerikansuomalaisten puhetta kahden kuukauden ajan.

Myös suomensukuisia kieliä on voitu viime vuosina äänittää melkoisesti. Siihen on ollut tilaisuutta sekä Suomessa (nauhoitettu varsinkin karjalaa ja lappia) että Unkarissa, ja sen jälkeen kun Suomen ja Neuvostoliiton välinen tieteellis-teknillinen yhteistoimintasopimus solmittiin v. 1956, on kymmenkunnalle suomalaiselle kielentutkijalle tarjoutunut mahdollisuus päästä tutkimaan Neuvostoliiton alueella asuvia suomensukuisia kansoja ja niiden kieliä. Näin on saatu tervetullutta lisäainesta etenkin lähisukukielistämme karjalasta, lyydistä ja vepsästä (Reino Peltola, Lauri Posti ja allekirjoittanut), edelleen syrjäänistä (Erkki Itkonen, Günter Stipa ja Muusa Vahros-Pertamo) sekä ostjakista (Ingrid Schellbach). Suomen kielen nauhoitearkistossa oli vuoden 1964 lopussa äänitteitä suomen sukukielistä yhteensä 629 t (eniten karjalaa, lappia ja unkaria) ja Turun arkistossa kymmenkunta tuntia. Tällä hetkellä suomen sukukielistä olevien äänitteiden määrä nousee hieman yli 700 tuntiin.

Vaikka muunlaisen puhekielen kuin vanhojen kansanmurteiden nauhoitus on kiireellisyysyystä toistaiseksi ollut taka-alalla, kannattanee mainita, että Suomen kielen nauhoitearkiston toimesta on tallennettu jonkin verran myös lasten kieltä ja koululaisten (toistaiseksi vain Tampereen ja Porvoon) puhekieltä. Nauhoitearkistossa on myös suomen, viron ja unkarin sivistynyttä yleiskieltä.²

² Suomen kielen nauhoitearkiston ääninauhoihin on nimittäin tallennettu sekä eräitä esitelmää ja luentoja (mm. professorien jäähyväisluentoja) ja Helsingin yliopiston akateemisia tilaisuuksia (seminaariharjoituksia, väitöstilaisuuksia) että kulttuurihistoriallisia haastatteluita, yhteensä 118 tuntia. Haastatellut ovat olleet tunnettuja yliopistomiehiä (esim. Helsingin yliopiston ent. rehtorin Erik Lönnrothin muistelmia nauhoitettu 6 tuntia), kirjailijoita (F. E. Sillanpää 3 t Ilmari Kiantoa 3,5 t), mutta ennen kaikkea suomalais-ugrialaisten kielten ja kansojen tutkimuksen alalla ansioituneita henkilöitä. Viimeksi mainituista on toistaiseksi haastateltu seuraavia: Joh. Aavik (Tukholma) 2 t, Sándor Bálint (Szeged) 1/2 t, Niilo Ikola (Turku) 4 t, Béla Kálmán (Debrecen) 1/2 t, János Kodolányi vanh. (Budapest) 2 t, Frans Kärki (Tampere) 1 t, György Lakó (Budapest) 2 t, Lauri Lounela (Kajaani) 3 t, Julius Mägiste (Lund) 1 1/2 t, Martti Rapola (Helsinki) 9 1/2 t, Martti Räsänen (Helsinki) 1 t, Irene Sebestyén-Németh (Budapest) 1/2 t, A. O. Väisänen (Helsinki) 1 t.

Muutama sana suomalaisesta nauhoitusmetodista lienee paikallaan, koska meikäläinen kielitieteellinen nauhoitus poikkeaa eräissä suhteissa varsin jyrkästi siitä tavasta, jolla olen nähnyt tai kuullut nauhoitettavan esim. Keski-Euroopassa ja Amerikan Yhdysvalloissa. Luettelen seuraavassa suomalaisen kielitieteellisen nauhoituksen pääperiaatteita:

Nauhoitukset tapahtuvat yleensä kielenoppaan tutuimmassa miljöössä, hänen kotonaan, jossa haastattelija koettaa saada aikaan akustisesti mahdollisimman edullisen nauhoituspaikan.

Tavallisesti tallennetaan vain yhden henkilön puhetta kerrallaan, mutta myös kahden, harvoin kolmen hengen keskustelua saatetaan äänittää. Kahden tai useamman kielenoppaan keskustelua on usein vaikea saada nauhaan niin, että kaikki vuorosanat olisivat selvästi kuultavissa. Tällainen nauhoitus onnistuuakin yleensä vain kaikkein taitavimmilta haastattelijoilta.

Nauhoitushuoneessa ei suvaita asiaankuulumattomia. Nämä — vaikka olisivatkin hiljaa — häiritsevät tunnelmaa jo pelkällä läsnäolollaan.

Haastattelija tekee kysymyksensä lyhyesti ja selvästi ja — mikäli mahdollista — haastateltavan omalla murteella. Haastateltavan puhetta ei yleensä katkaista, vaikka se lähtisi rönsyilemään ohi puheena olevan asian. Jos tällöin tulee lyhyt tauko, ei heti riennetä uutta kysymään, vaan odotellaan: kielenopas tarvitsee välillä miettimis- ja hengähdysaikaa; sitä ei pidä häneltä riistää. Kielenoppaan kertoessa haastattelija on ääneti. Kiinnostuksensa kerrottua kohtaan haastattelija osoittaa ilmeillään, mutta ei ääneen lausutuilla sanoilla.

Aiheiden valinnassa on nauhoittajille annettu täysi vapaus. Tärkeintä on nimittäin löytää sellaiset aiheet, jotka kiinnostavat kielenopasta ja joista hän mielellään kertoo. Monet haastattelijat aloittavat kysymällä kielenoppaan elämänvaiheet ja vaikkapa hänen ja hänen omaistensa sairaudet. Tämän jälkeen voi siirtyä kielenoppaan ammattiin ja hänen harrastuksiinsa (esim. kalastukseen ja metsästyksen). Sellaiset arkaluontoiset aiheet kuin ylikuonnolliset tapahtumat ja erilaiset taitat on paras ottaa puheeksi vasta myöhemmin, silloin kun tutkijan ja kielenoppaan välit ovat jo kehittyneet luottamuksellisiksi.

Haastateltavia ei ennakolta valmisteta tehtävänsä eikä missään tapauksessa anneta heidän ennen nauhoitusta kertoa sitä, mitä heidän halutaan puhuvan nauhaan. Kokemus on nimittäin osoittanut, ettei kielenopas toisella kertaa puhu samaa asiaa läheskään yhtä innokkaasti ja yksityiskohtaisesti.

Lopuksi kysymys nauhoitteiden pituudesta. Tässä kielitieteellisten äänitearkistojen menettelytavat poikkeavat eniten toisistaan. Meillä, kuten myös Ruotsissa, ei tyydytä lyhyihin — tuollaisiin 10—15 minuutin — äänitteisiin, vaan pyritään pitempiin yhtäjaksoisiin puhenäytteisiin. Normaalina on, että yhdeltä murteenpuhujalta otetaan 1—2 tuntia, mutta jos hän osoittautuu erinomaiseksi kertojaksi tai jos hänen murteensa on jossakin suhteessa ainutlaatuista, voidaan samaa henkilöä nauhoittaa useita tunteja. Suomen kielen nauhoitearkistossa on esim. eräältä loistavalta Oulun murteen puhujalta (vaunumaakari Kustaa Henriikki Lipposelta, synt. 1879) 25 tuntia ja Vermlannin sammuvan savon viimeisiin sujuviin käyttäjiin kuuluneelta Niittahon Jussilta eli Johannes Johansson-Oinoiselta peräti 32 tuntia.

Ohimennen mainitsen vielä, että haastatellut, ainakin parhaat, pyritään valokuvamaan, mieluummin nauhoitustilanteessa. Suomen kielen nauhoitearkiston kuvakokoelmassa on tätä nykyä valokuvat (negatiiveineen) lähes 2 000 kielenoppaasta.

Nauhoitustyön alalla lähivuosien suunnitelmiin kuuluu ensinnäkin toiminnan jatkaminen samoin kuin tähän saakka, siis alan tutkijain, assistenttien ja koulutuksen

saaneiden stipendiaattien voimin. Suomen kielen nauhoitusten pääpaino on edelleen oleva vanhoilla kansanmurteilla, koska ne peruuttamattomasti ja lopullisesti väistyvät. Mutta tietenkin on myös tarpeen jo tämän työn ohessa — ja tulevaisuudessa entistä enemmän — saada talteen muunkinlaista puhekieltä: yleiskielistyvää murretta maalta ja kaupungista, eri yhteiskunta- ja ammattipiirin kieltä, eri ikäkausien puhetta jne. Viimeksi mainitun tapaisia sosiaalisia murteita ryhtyy muiden arkistojen rinnalla nauhoittamaan myös Tampereen Yhteiskunnallisen korkeakoulun suomen kielen laitos.

Muidenkin suomalais-ugrialaisten kielten nauhoitusta pyritään nykyisestäään tehostamaan asianomaisiin kieliin perehtyneiden tutkijain avulla.

Toinen lähiaikojen tavoite on nauhojen litterointi. Siinä on tarkoitus käyttää urhaita mahdollisia asiantuntijoita, ts. asianomaisen murteen tai kielen tutkijoita, mieluummin sellaisia, jotka itse ovat nauhoituksen suorittaneet. Vaikka suomen murteista tehtyjen äänitteiden litterointi sujuu paljon helpommin ja nopeammin kuin sukukielten nauhojen, on kokemus osoittanut, että yhden suomen murteita edustavan nauhatunnin litterointiin, tarkistuskuunteluihin ja puhtaaksi kirjoittamiseen (vaikkei käytetäkään hienointa transkriptiota) kuluu n. 30—40 tuntia. Ainakaan aluksi ei pyritä kaikkien nauhojen litterointiin, vaan tarkoituksena on valita jokaisen suomenkielisen pitäjän nauhoitteista litteroitavaksi 8—10 kielellisesti ja asiallisesti edustavinta tuntia. Näinkin rajoitettuna litterointi vaatii paljon korkeatasoista työvoimaa.

Tavoitteisiin kuuluu edelleen saada huomattava osa litteroiduista teksteistä tuoreeltaan painetuksi. Julkaisusuunnitelman on Suomalaisen Kirjallisuuden Seura jo alustavasti hyväksynyt, ja ensimmäinen tämän sarjan teos, Kuusamon pitäjän murretta sisältävä 300-sivuinen tekstikokoelma («Vanha Kuusamo kertoo», litteroinut ja julkaissut J. Juhani Kortessalmi), on vastikään ilmestynyt, ja kymmenkunnan paikkalimurteen tekstikokoelmat ovat tekeillä.

Suomalaisen nimistön (varsinkin paikan- mutta myös henkilönnimistön) tallennus virkistyi samoin vasta vuonna 1959. Tällöin Sanakirjäsäätiön nimistöjaos, jonka hallussa nimikokoelmat ovat, sai opetusministeriön periaatteellisen hyväksymisen keruuohjelmalleen, joka tähtää Suomen nimistön keruun saattamiseksi päätökseen vuoteen 1980 mennessä. Ohjelmaa on voitu sitten täsmällisesti toteuttaa. Koulutettuja »nimestäjiä», nimistipendiaatteja, jotka tavallisesti kuukauden ajan keräävät jonkin tietyn alueen nimistöä, on vuosittain ollut kenttätyössä 50—60 henkeä. Näin arkiston nimilippujen luku, joka vielä vuonna 1950 oli n. 360 000 nimeä, nousi vuoden 1964 loppuun mennessä jo 1 100 000 nimeen. Jos keruun tahti pysyy nykyisellään, saadaan vuoteen 1980 mennessä Suomen suomenkielisen alueen nimet — arviolta hieman yli 2 miljoonaa nimeä — tieteellisen tarkasti tallennetuiksi.

Murreaineiston keruun kiireellisyyttä perustelemme sanomalla, että vanhat kansanmurteet ovat kaikkialla Suomessa nopeasti väistymässä, niin että jos niitä aiotaan

saada talteen, työ on tehtävä viivyttelöttä. Mikä on suomen vanhojen kansanmurteiden todellinen säilyneisyystilanne tätä nykyä? Koska suomen murteiden parissa ovat viime vuosina liikkuneet kymmenet tutkijat, kysymykseen voidaan antaa varsin täsmällinen vastaus.

Aluksi muuan sitaatti. E. N. Setälä laati v. 1899 propagandakirjoituksen »Kehotus Suomen kansankielen sanavarain keräämiseen», joka ensin julkaistiin sanomalehdissä ja sitten (1901) suurena eripainoksena asianharrastajille jaettavaksi. Tästä »Kehotuksesta» lainaan seuraavan otteen:

»Nykyisinä aikoina vaikuttaa kirjakieli päivä päivältä yhä enemmän kansanmurteihin, niiden ominaisuuksia tasoittaen ja hävittäen. Sanomalehdet y.m. kirjallisuus saavat joka pitäjässä yhä enemmän lukijoita, vaikuttaen kansan puhe- ja ajatus-tapaan. Ja vielä suuremmassa määrässä vaikuttavat kansakoulut satoihintuhansiin oppilaihinsa, levittäen kirjakielen tasoittavaa voimaa. Samanlainen tasoittava vaikutus on sillä vilkkaammalla seurustelulla erimurteisten ihmisten kesken, jonka suurempi liikeyhteys parantuneiden kulkuneuvojen johdosta ja yhä kehittymässä oleva yhdistyselämä joka puolella maata on saanut aikaan. Väestön suurempi liikkuvaisuus paikasta toiseen, eri murretta puhuvain yhdessäolo »kasarmilla», tukinvedossa ja -uitossa, rautatie- ja tehdastöissä y.m. suuremmissa työliikkeissä vaikuttaa niinikään murreominaisuuksia tasoittellen. Takasalojenkin asukkaat, syrjäisimmätkin kulmakunnat vedetään mukaan kehityksen pyörteeseen. Kukaan ei enää saa pysyä erillensä muista ihmisistä, erillensä ajan virtauksista.

Kansanmurteiden tasoittuminen ja häviäminen käy rinnan sivistyksen edistyksen kanssa, ja näin ollen kielentutkijankin *ihmisenä* täytyy tästä tosiasiasta iloita. Mutta samalla hän kuitenkin tätä ajattelee jonkinlaisella haikeudella, sillä täten jokainen päivä viepi pois aineksia, jotka valaisevat maamme asutuksen ja viljelyksen historiaa, entisten aikain tietämystä ja alkuperäistä sivistystä. Ja usein uusi voipi hävittää semmoistakin vanhaa, mikä olisi voinut käytännönkin kannalta katsoen olla talteen pantavaa. Jos siis suomen kansankielen aarteet vielä tahdotaan saada kootuiksi, niin on vaara viivyttelemisessä.»

Jo 65 vuotta sitten suomen kansanmurteet siis — Setälän todistuksen mukaan — olivat tasoittumassa ja muuttumassa. Murteiden tasoittuminen on nimittäin Suomessakin ollut suhteellisen kauan kestänyt prosessi. Tasoituskehitys on Setälän lausunnon jälkeen jatkunut yhä kiihtyvällä vauhdilla. Se on koskenut kielen kaikkiin puoliin, toisiin enemmän, toisiin vähemmän: monet morfologiset murre-erikoisuudet väistyvät (ajateltakoon vaikkapa itämurteidemme refleksiivitaivutusta tai eräitä imperatiivin muotoja); sanasto köyhtyy, kun elämänmuotojen muututtua jotkin sanaston alat kokonaan jäävät jokapäiväistä käyttöä vaille (esim. kaskenviljely, suurriistan pyynti, koneeton maanviljely); murteiden lauserakenne muuttuu ja tasoittuu etenkin luetun ja kuullun kirja- ja yleissuomen vaikutuksesta.

Suhteellisen puhdasta vanhaa murretta puhuvat Suomessa enää vain muutamat vanhukset. On kuvaavaa suomen murteiden nykytilanteelle, että Suomen kielen nauhoitearkiston toimesta haastateltujen kielennoppaiden — heitä on n. 3 500 — keski-ikä lienee suunnilleen 80 vuotta. Vain poikkeustapauksissa alle 70-vuotias suomalainen puhuu aitoa paikkakuntansa vanhaa murretta. Edelleen on todettu,

ettei murteen säilymisessä ole kovin suuria eroja maan eri osien välillä, vaikka toisin luulisi. Pohjois-Suomessa hyvien murteenpuhujien löytäminen saattaa olla yhtä vaikeaa, paikoin jopa vaikeampaakin kuin eräillä Etelä-Suomen seuduilla.

Murteiden nopeaan tasoittumiseen on Suomessa kaiken muun lisäksi vaikuttanut myös se, että meillä murteiden keskinäiset erot eivät yleensä ole suuret, samoin kuin se, että suomen yleiskieli (ja kirjakieli) on sangen lähellä murteita. Viimeksi mainitusta seikasta johtuu sekin, ettei meillä tapaa — toisin kuin kuulemma esim. Ruotsissa ja Saksassa — sellaisia kaksikielisiä henkilöitä, jotka puhuvat sekä yleiskieltä että jotakin paikallista murretta.

Kielitieteellisen aineksen keruu on, kuten edellä olevasta katsauksesta ilmenee, ollut Suomessa viime vuosina muutamilla lohkoilla suhteellisen tehokasta, näin varsinkin suomen murteiden nauhoituksen ja nimestyksen aloilla. Mainitsen lopuksi, että juuri on saatu Opetusministeriötä varten valmiiksi suomen kielen, muiden suomalais-ugrilaisten kielten, suomenruotsin, kotimaisen kirjallisuuden sekä henkisen ja aineellisen kansankulttuurin tutkimuksen kohentamiseksi laaja yksityiskohtainen mietintö, »Kansallisten tieteiden kehittämissuunnitelma 1966—1980», jossa mm. ehdotetaan kielitieteellisen aineksenkeruun runsasta lisäystä nykyiseen verrattuna.

Collection of Research Material on Finnish and its Related Languages

by PERTTI VIRTARANTA

In the 1930's the collection of material on Finnish dialectal vocabulary progressed with efficiency. In that decade twenty-three nearly complete local dialectal vocabularies were collected; there were 30,000 to 45,000 words in each. Qualified people collected the material, taking three to four years to put it all together. Work in the other Finno-Ugric fields was mainly concentrated on getting the material collected by Finnish scholars before the Great War into suitable condition for publication.

It was, of course, extremely difficult to collect material during the Second World War, but the work never came to a standstill. The greatest amount of work was done in Carelia, where many scholars collected various kinds of material: Carelian, place-names, Carelian Lydian and Veps pronunciation and vocabulary. It was also possible to take advantage, for scientific purposes, of the prisoners of war who were from Finno-Ugric peoples: they were mostly of Mordvin, Cheremiss and Votyak origin.

Financial difficulties were great after the Second World War, and the government very seldom provided funds — only for the most necessary scientific projects. During the 1960's, however, the situation began to improve, and during the end of the last decade and the beginning of the present one the collection of material has, with the exception of certain gaps, been on quite a wide-spread scale.

There are three main methods of collecting material on Finnish dialectal vocabulary. First, through spontaneous contributors who have corresponded with the central archives, the Lexicography Foundation; there are some eight or nine hundred active correspondents. They write in reply to questions in *Sanastaja (The Word Collector)*, the journal (containing questions and questionnaires) published by the Foundation. Last year more than one hundred thousand word entries were collected in this way. Second, through public competitions, when questions are asked about dialects; these questions concern vocabulary, for the most part, but pronun-

ciation and morphology to a slight extent. It should be mentioned that two thousand one hundred and twenty people took part in the 1960 competition; the participants sent nearly half a million words to the archives. Third, small vocabularies are collected by students of Finnish, under the direction of their teachers, as practical exercise work. They donate the words they have collected to the Department of Finnish Language in their own university. In the University of Helsinki the students collected 14,604 words in 1964 alone.

In this country the most successful means of collecting material in the last few years has proved to be the taping of free speech. Texts transliterated from speech which has been taped are, of course, much more reliable than language specimens written down by hand. The collection of taped material is irreplaceable for the study of syntax and style. The usefulness of tapes is, however, not limited to these two fields. We are in the process of picking out from the tapes an enormous number of words and forms used in their natural contexts. The tape-recorder provides greater possibilities than ever before to examine, with the techniques of experimental phonetics, among other things, the stress, intonation, rhythm, quantity and quality of speech. Moreover, only a comprehensive and representative collection of taped material can make it possible to carry out a truly comprehensive statistical analysis of linguistic phenomena.

In Finland the organisation of the taping began in 1959, when the tape archives were established in connection with the Department of Finnish Language at the University of Helsinki. At nearly the same time the same kind of archives were set up by the Finnish Department of the University of Turku. In both cases the first goal was to make a comprehensive inventory of our rapidly disappearing dialects.

The actual taping is done by the three assistants of the Finnish Language Tape Archives, by grantees trained in courses on dialectal research arranged by the Archives, by members of the administrative committee of the Archives and by other research workers from the University of Helsinki.

The work has progressed rapidly in the last few years, thanks to the financial aid received from the State, and, partly, from different groups and societies. The expenses incurred by taping are relatively great, because the necessary materials and apparatus must always be at hand (each worker must have at least one tape-recorder and unlimited amounts of tape at his disposal). At the moment the Finnish Language Archives have twenty-six electrically oper-

ated and six battery-operated tape-recorders in use; in all, thirty-six tape-recorders.

At the end of 1964 the Tape Archives contained examples from three hundred and ninety-one parishes in different linguistic areas of Finland. The total number of hours on tape was six thousand two hundred and seventy-five. The Archives of the University of Turku had tapes from one hundred and fourteen parishes amounting to six hundred and seventeen hours; a combined total of six thousand eight hundred and ninety-two hours. If we include the work done last summer, which has not yet been sorted and filed, the total number of taped hours will be about eight thousand. Last summer recordings were made not only in Finland but in the Finnish speaking areas of Northern Sweden, where two teams of two researchers worked for a full month. The present writer and an assistant gathered examples of the speech of first, second and third generation Finnish Americans during a two-month research trip to the United States and Canada.

It has also been possible to do a fair amount of taping of languages related to Finnish during the last few years, not only in Finland (where there are speakers of Carelian and Lapp) but in Hungary and the U.S.S.R. as well. Some ten scholars have done research work on the Finnish-Ugric languages spoken in the latter country: Carelian, Lydian, Veps, Ziryene and Ostyak. Today we have more than seven hundred taped hours of languages related to Finnish.

The urgency of collecting examples of the old dialects has meant that the recording of other types of speech has been pushed into the background; however, there are some tapes of »baby talk» and the language of schoolchildren. The Tape Archives also contain examples of educated Finnish, Estonian and Hungarian. The near future contains plans for furthering and broadening the work of the Tape Archives to areas of spoken language other than the old dialects, to further transliteration of the tapes (which has already been done by individual research workers) and to the publication of collections of examples from the tapes.

The collection and preparation of material for inclusion in the Finnish Name Archives (in particular the Place-Name Archives, but Personal Names as well) has taken on new vigour since 1959. At that time the Ministry of Education approved a programme which aims at completing the collection of Finnish names by 1980. It has been possible to follow the programme precisely as it was laid out. Grantees trained in the collection of names generally work a month at a time collecting names from a particular area. About fifty to sixty people a year do this field work. The

number of cards in the Name Archives was about three hundred and sixty thousand in 1950. By the end of 1964 there were one million one hundred thousand names. If the collecting continues at this rate, by 1980 there ought to be an estimated two million or more names in our Finnish Place-Name Archives.

The collection of linguistic material in Finland has, as we have seen, been quite active during the last few years, particularly

in the case of the Tape Archives and the Name Archives. As indication of our plans to continue these activities, let us mention that a detailed report entitled »Programme for the Development of National Scientific Research, 1966—1980» has just been prepared for the Ministry of Education. Plans for considerable increase of activity in the collecting of linguistic material are, among other things, presented in the report.